

УДК 343.346.8

doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.19>

**Заєць І. С.** – кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, м. Київ  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0159-4747>;

**Марко С. І.** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-0570>

## Особливості кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналістів

**Мета статті** – на підставі дослідження наукової думки, слідчої та судової практики здійснити юридичний аналіз об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 171 Кримінального кодексу України, визначити межі дозволеного втручання в приватне й сімейне життя особи під час виконання журналістом професійних обов'язків як умови визнання його діяльності законною в разі притягнення винуватих до кримінальної відповідальності за посягання на діяльність журналіста. **Методологія.** Методологічний інструментарій обрано відповідно до окресленої мети, специфіки об'єкта й предмета дослідження. Методологічною основою статті є комплекс методів наукового пізнання, серед яких головне місце посідає діалектичний метод. Застосовано систему методів наукового пізнання: формальної логіки (дедукцію, індукцію, синтез, абстрагування, аналогію) – для з'ясування сутності зазначених питань; теоретичний – у процесі дослідження наукової та навчально-методичної літератури; емпіричний – під час аналізу слідчої та судової практики; метод системного аналізу – для окреслення напрямів удосконалення положень Кримінального кодексу України та практики його застосування. **Наукова новизна** зумовлена необхідністю вдосконалити зміст ст. 171 Кримінального кодексу України в частині визначення форм незаконного впливу на журналістів, полегшити застосування зазначеної кримінально-правової норми в правозастосовній практиці, уникнути плутанини під час вибору засобів запобігання цим злочинам. Обґрунтовано потребу з'ясування органами досудового розслідування, прокуратури, суду законності дій журналістів, потерпілих, відповідно до ст. 171 Кримінального кодексу України, у процесі виконання ними професійних обов'язків. Окреслено теоретичні та практичні пропозиції щодо підвищення ефективності застосування положень ст. 171 Кримінального кодексу України, за якою кваліфікують аналізовані злочини. **Висновки.** Дослідження тлумачення форм вияву перешкоджання законній професійній діяльності журналістів дало змогу визначити проблемні аспекти окресленого питання. Констатовано, що наявність у диспозиції ст. 171 Кримінального кодексу України декількох самостійних форм (перешкоджання, вплив, переслідування тощо) створює складнощі під час застосування зазначеної норми та вибору засобів запобігання цим злочинам. Водночас, з огляду на широкий спектр професійної діяльності журналістів, недоцільно й напевно чи можливо визначити в ст. 171 Кримінального кодексу України всі форми незаконного впливу на журналіста, а використання законодавцем узагальнювального словосполучення «будь-яке інше перешкоджання» засвідчує можливість кваліфікації за цією статтею інших незаконних дій щодо журналіста. Також актуальною є необхідність змінити підходи стосовно оцінювання дій журналіста й особи, яка перешкождала його законній діяльності. Ідеться про належну оцінку органами досудового розслідування, прокуратури та суду обставин злочину, передбаченого ст. 171 Кримінального кодексу України в частині з'ясування законності дій журналіста, зокрема під час: визначення суспільного інтересу, який переслідував потерпілий журналіст (меж втручання в приватне та сімейне життя особи); встановлення наявності/відсутності редакційного завдання, ліцензії на мовлення засобів масової інформації. Діяльність уповноважених суб'єктів має відповідати європейським стандартам у галузі свободи слова, також слід зважати на роль журналістів у демократичному суспільстві, не обмежувати законодавчо визначені права працівників засобів масової інформації та гарантії їхньої професійної діяльності, встановлені міжнародним і національним законодавством.

**Ключові слова:** засоби масової інформації; журналіст; права журналіста; законна професійна діяльність; перешкоджання; переслідування; незаконний вплив; кваліфікація; розслідування.

### Вступ

Незалежність журналістів є одним з найважливіших показників ступеня демократизації та відкритості сучасного суспільства. Цей показник фіксує рівень закріплення загальнолюдських цінностей, визначає основу духовного життя суспільства, а також характеризує рівень розвитку держави. Свобода масової інформації сприяє пошуку ефективних шляхів реалізації національної політики, формує стабільні умови для створення

і зміцнення демократії та правової держави (Rikhter, 2007).

В умовах розвитку інформаційного суспільства засоби масової інформації виконують низку соціально важливих функцій. Журналістам належить особлива роль у висвітленні життя суспільства, збиранні інформації, її аналізі та поширенні. Це зумовило надання державно-правових гарантій діяльності ЗМІ й журналістів. Завдання держави полягає в тому, щоб

забезпечити безпеку роботи журналіста. Якщо цього не відбувається, то має бути залучено додаткові засоби (Astakhov). Однією з таких гарантій є відповідальність за перешкодження законній професійній діяльності журналістів (Kulikova, 2017, p. 470). У разі вчинення особою протиправних дій, спрямованих на перешкодження законній професійній діяльності журналіста, до винного може бути застосовано заходи кримінальної відповідальності, які підпадають під ознаки кримінально караного діяння, визначеного ст. 171 КК України.

Нині поширеними є факти протидії працівникам засобів масової інформації, з огляду на виконання ними своїх професійних функцій. Резолюцією Ради ООН, прийнятою 26 вересня 2016 року, усім державам рекомендовано розробити та реалізувати стратегії боротьби з безкарністю за напади на журналістів, створити спеціальні підрозділи або незалежні комісії для розслідування таких випадків, розробити відповідне законодавство, спрямоване на захист діяльності журналістів, а також організувати підготовку представників правоохоронних органів і судів з питань безпеки журналістів (Veprytskyi, & Hladkova, 2016, p. 15-16).

Окреслюючи ситуацію щодо порушення професійних прав журналістів упродовж 2019 року, необхідно зазначити, що слідчі підрозділи Національної поліції України розпочали досудові розслідування в 143 кримінальних провадженнях за злочинами проти професійної діяльності журналістів. З них 115 – розпочато за ст. 171 КК України («Перешкодження законній професійній діяльності журналістів») ("Zlochny proty zhurnalistiv").

Суспільна небезпечність такого злочину полягає в тому, що він перешкоджає законній професійній діяльності журналіста, призводить до обмеження його права на працю, унаслідок чого відбувається зазіхання на свободу преси й інших ЗМІ. Потерпілим під час учинення цього злочину є журналіст – особа, яка збирає, редагує, створює або готує матеріали для ЗМІ, пов'язана трудовими чи іншими договірними відносинами.

Вивченню окремих проблем, пов'язаних з особливостями притягнення до кримінальної відповідальності за посягання на діяльність журналіста, присвятили свої дослідження знані вітчизняні (Lykhova, 2006; Navrotskyi, 2006; Pysmenskyi, 2015; Veprytskyi, & Hladkova, 2016; Cherniavskyi, Opryshko, & Tytko, 2017; Pavlykivskyi, 2017; Akimov, 2018; Marin, 2018; Ovcharuk, 2018) та іноземні науковці (Deriabina, 2016; Kulikova, 2017; Kursaevev, 2017; Karimova, 2018; Mazunin, & Boyko, 2018; Degterev, 2019). Вагомою є теоретична і практична значущість наукового доробку авторів, однак залишаються дискусійними питання щодо визначення форм реалізації об'єктивної сторони

злочину, передбаченого ст. 171 КК України, визначення законності професійної діяльності журналістів тощо.

### Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження форм реалізації об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України, а також з'ясування законності виконання професійних обов'язків журналістом як умови кримінальної відповідальності за посягання на його діяльність.

Досягнення мети дослідження потребує виконання таких завдань:

– здійснити характеристику об'єктивної сторони перешкодження законній професійній діяльності журналістів;

– з'ясувати сутність виконання професійних обов'язків журналістом як умови кримінальної відповідальності за посягання на його діяльність;

– на підставі аналізу судової практики сформулювати практичні рекомендації, спрямовані на оптимізацію застосування положень ст. 171 КК України, за якою кваліфікують зазначені злочини.

### Виклад основного матеріалу

Найперспективнішим напрямом впливу на злочинність має бути подолання прагнення вчиняти злочини (Dzhuzha, 2019, p. 9). Одним із таких способів є загроза кримінальної відповідальності. Для правильного розуміння кваліфікації протиправного діяння у вигляді перешкодження законній професійній діяльності журналістів, за яке передбачено кримінальну відповідальність за ст. 171 КК України, важливе значення має оцінка способу його вчинення, що зумовлює значну кількість суперечок серед науковців і практиків, попри те, що окреслений елемент складу злочину відображає сутність дії, засвідчує ступінь його суспільної небезпечності та є об'єктивною підставою кримінальної відповідальності.

У теорії кримінального права спосіб учинення злочину трактують як сукупність (систему) прийомів і методів, що використовують під час учинення злочину (Baulin, Borysov, & Tiutiuhin, 2010, p. 1176). Водночас загальний спосіб учинення злочину може набувати різних форм учинення конкретних дій (Streltsov, 2009, p. 94).

Втручання в законну професійну діяльність журналіста здебільшого полягає у: відмові в доступі журналістам до інформації (заборона здійснювати аудіо- та відеозапис, фотозйомку; відмова в акредитації; обмеження права на відвідування та присутність на заходах в органах державної влади, на підприємствах, в установах та організаціях); погрози на адресу журналістів і ЗМІ; відмові від друкування (поширення) ЗМІ; відключенні від ефіру, припиненні мовлення ЗМІ; припиненні виходу ЗМІ; вилученні (скуповування,

арешт) накладу; перешкодженні діяльності інтернет-видань.

Об'єктивна сторона перешкоджання законній професійній діяльності журналістів починається дією або бездіяльністю особи, відбувається за конкретних умов, у певних місцях, із застосуванням певних способів, знарядь або засобів учинення цього злочину. Закінчується цей процес суспільно небезпечними наслідками, тобто шкідливими змінами в об'єкті посягання, які мають знаходитися в необхідному причиновому зв'язку з дією (бездіяльністю) (Veprytskyi, & Hladkova, 2016, p. 12).

Злочинець створює перешкоди в діяльності журналіста заради конкретного результату – відмови журналіста від подальшої діяльності або її зміни, наприклад, журналістського розслідування. Досягають такого результату шляхом створення об'єктивних перешкод, що унеможливають подальшу роботу журналіста (судова заборона, відмова редактора в наданні відрядження), або безпосереднього впливу на потерпілого (погрози, насильство, посягання на життя, волю, власність), унаслідок яких журналіст самостійно приймає рішення про припинення або зміну своєї діяльності. Водночас зазначений результат знаходиться за межами відповідних складів злочинів, а тому відповідальність винного настає незалежно від того, чи припинено або змінено діяльність журналіста, чи вплинули хоча б частково окреслені перешкоди на зміст його діяльності, або взагалі такі злочинні дії не мали негативного наслідку (Veprytskyi, & Hladkova, 2016, p. 51).

Цензура в Україні заборонена на конституційному рівні (ст. 15 Конституції України). Вітчизняне законодавство містить спеціальну заборону щодо втручання в діяльність ЗМІ у формах, не передбачених нормативно-правовими актами України або договором, укладеним між засновником (співзасновниками) і редакцією ЗМІ, у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом інформації, що поширюють, з боку засновників (співзасновників) ЗМІ, органів державної влади або органів місцевого самоврядування, посадових осіб цих органів.

Стосовно цього слушною видається позиція М. І. Мельника, відповідно до якої перешкодити також можуть шляхом здійснення цензури або втручання в професійну діяльність журналістів і ЗМІ з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб (Voiko, Brych, & Hryshchuk, 2010, p. 681). Схоже тлумачення «перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» знаходимо в публікаціях інших науковців: недозволене законодавчо здійснення цензури; втручання в діяльність і порушення професійної самостійності редакції; незаконне припинення або тимчасове припинення діяльності ЗМІ; порушення права редакції на запит

й отримання інформації; незаконне вилучення або знищення тиражу чи його частини; встановлення обмежень на контакти із журналістом і передання йому інформації (крім відомостей, що становлять державну, комерційну або іншу спеціально охоронювану таємницю) (Kursaev, 2017, p. 52; Mazunin, & Boyko, 2016, p. 77).

Термін «перешкоджання» охоплює дії, визначені ст. 24 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII: обмеження, перешкоди, заборона законних операцій з інформацією. Наприклад, прохання, звернене посадовою особою до уповноваженої особи відкрити кримінальне провадження щодо журналіста, здійснити перевірку діяльності ЗМІ, заборона суддею журналістам бути присутніми в залі судового засідання (крім випадків, визначених пп. 1–5 ч. 2 ст. 27 КПК України). Окреслені дії мають обов'язково характеризуватися вольовою ознакою – свідомим бажанням перешкодити законній професійній діяльності журналіста.

У нормативно-правових актах також використовують термін «втручання», коли йдеться про діяльність ЗМІ. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 24 Закону України «Про інформацію», заборонено цензуру – будь-яку вимогу, спрямовану, зокрема, до журналіста, ЗМІ, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладання заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації. Заборонено втручання в професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема, з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладання заборони на висвітлення окремих тем, показу певних осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єктів владних повноважень, крім випадків, визначених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом.

Отже, за результатами аналізу зазначених нормативних приписів, законодавець чітко не розмежує застосування дефініцій «перешкоджання» та «втручання» стосовно діяльності ЗМІ.

Певні складнощі наявні й щодо тлумачення ст. 171 КК України на практиці. Аналіз цієї норми засвідчує, що законодавець виокремлює щонайменше дві самостійні злочинні форми – перешкоджання та вплив. Дослідники Р. С. Веприцький та Є. О. Гладкова обстоюють думку, згідно з якою ст. 171 КК України передбачає три форми злочинної поведінки щодо журналіста: перешкоджання, вплив, переслідування. Перешкоджання, з огляду на особливості та характер злочинного діяння, може бути вчинено шляхом як дії, так і бездіяльності. Зокрема, ненадання дозволу на висвітлення окремих подій,

відмову в акредитації вчиняють шляхом бездіяльності, що становить підставу для притягнення до відповідальності за ст. 171 КК України. На відміну від перешкодження, вплив і переслідування вчиняють лише шляхом активних дій. Бездіяльність у такому разі неможлива (Veprytskyi, & Hladkova, 2016, p. 19).

Сутність терміна «перешкодження» тлумачать переважно однаково. «Перешкоджати», «бути перешкодою для чого-небудь» означає створювати завади, заважати, забороняти кому-, чому-небудь ("Akademichnyi tлумachnyi slovnyk"). Перешкодження професійній діяльності журналістів означає встановлення, створення перешкод у процесі здійснення журналістом будь-яких його професійних повноважень (Yaremenko, & Slipushko, 1998, p. 319).

Примушування до поширення або відмови від поширення інформації стосується лише окремої форми діяльності журналіста, хоча й однієї з найважливіших. Журналіст відповідає за збирання інформації, її перевірку, вивчення, зберігання. З огляду на окреслену діяльність, відповідні повноваження журналіста визначені законодавчо та пов'язані з правом вільного доступу на певні об'єкти, отриманням інформації від посадових осіб, збереженням таємниці авторства тощо. Їх порушення також є перешкодженням, проте не в усіх випадках його визнають примусом до поширення або відмови від поширення інформації.

Примушування до поширення певної інформації є небезпечною, найпоширенішою, проте не єдиною формою створення перешкод журналістській діяльності в Україні. Законодавець виокремлює також інші самостійні форми перешкодження законній професійній діяльності журналіста: незаконне вилучення матеріалів і технічних засобів; незаконна відмова в доступі до інформації; незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень).

Термін «вплив» слід розглядати як здатність вносити певні зміни, втручатися в розвиток чого-небудь, кого-небудь, перебіг подій тощо; наслідки такого втручання ("Akademichnyi tлумachnyi slovnyk"). Зазначену форму злочинного діяння поруч із перешкодженням у КК України законодавець уживає лише в декількох його статтях – 171, 343 та 344.

За характером дії злочинний вплив можна поділити на фізичний (насильство, примус) та інформаційний (переконання, вмовляння, погрози), за способом – насильницький і ненасильницький; у цьому розумінні поняття «вплив» і «перешкодження» у ч. 2 ст. 171 КК України є тотожними, оскільки воно збігається з характеристикою діяння, що передбачене ч. 1 цієї статті. Підтвердженням такого висновку є вказівка в ч. 2 на спеціальну мету впливу – перешкодження

виконанню журналістом своїх професійних обов'язків (Veprytskyi, & Hladkova, 2016, p. 15-16).

Дослідник В. І. Павликівський зауважує, що вплив полягає в таких діях, за яких винний схиляється до відмови від виконання обов'язків або зміни своєї діяльності. Вплив на діяльність у такому разі не можливий, оскільки власне діяльність не має ні свідомості, ні волі. Навпаки, перешкодження стосується такого виду діянь, які зазвичай створюють перешкоди в реалізації потерпілим своїх повноважень або взагалі унеможливають їх виконання, не зачіпаючи свідомості та волі людини. Це засвідчує також ч. 1 ст. 171 КК України, у якій зазначено окремі злочинні форми, спрямовані на перешкодження діяльності, а не на вплив на журналіста, і створюють відповідні перешкоди під час виконання ним своїх обов'язків (Pavlykivskyi, 2017, p. 27). Водночас надання журналісту порад стосовно доцільності або недоцільності опублікування конкретних матеріалів за відсутності примусу кримінальної відповідальності не передбачає (Borzenkov, & Komissarov, 2002, p. 322).

Переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю означає дії, спрямовані на обмеження його прав і свобод у зв'язку з виконаною (тобто такою, що відбулася) законною професійною діяльністю.

Тлумачний словник визначає переслідування як утиски, пригноблення, цькування за певні дії, погляди, висловлювання тощо. Отже, переслідуванням слід вважати різні форми посягання на законні права, свободи й інтереси журналіста чи його близьких, їх обмеження (погрози, залякування, цькування), фізичний або психічний примус до вчинення певних дій (вимоги спростувати оприлюднену інформацію тощо), звільнення з роботи, позбавлення винагороди, поширення неправдивих відомостей чи відомостей, що ганьблять честь і гідність журналіста, компрометують його тощо (Yaremenko, & Slipushko, 1998, p. 321).

Переслідування, на відміну від впливу або перешкодження, не має на меті запобігти або змінити діяльність журналіста, а є своєрідною реакцією винних осіб на здійснену журналістом професійну діяльність чи критику. Необхідною ознакою таких дій є причинова зумовленість переслідування виконанням журналістом професійних обов'язків. Крім того, переслідування відрізняється від перешкодження тим, що здебільшого складається з комплексу певних заходів (є системним), не обмежується вчиненням однієї суспільно небезпечної дії. Застосування фізичного насильства до журналіста чи його близьких не охоплюється складом цього злочину та потребує самостійної кваліфікації (Veprytskyi, & Hladkova, 2017, p. 19).

Практики неодноразово акцентували на тому, що визначення в структурі ст. 171 КК України таких форм, як перешкоджання, вплив, переслідування, – лише ускладнює застосування окресленої кримінально-правової норми, зумовлює необхідність у додатковій аргументації розмежувати певні способи впливу на нього, а підміна понять призводить до плутанини під час вибору засобів запобігання цим злочинам.

Слід зазначити, що Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 4 лютого 2016 року № 993-VIII у редакцію ч. 1 ст. 171 КК України було внесено зміни, зокрема розширено перелік форм об'єктивної сторони складу злочину, серед яких: незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку зі своєю професійною діяльністю; незаконна відмова в доступі журналіста до інформації; незаконна заборона висвітлення окремих тем; показ окремих осіб; критика суб'єкта владних повноважень; будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності.

Можна дійти висновку, що використані в змісті ст. 171 КК України незаконне вилучення матеріалів, незаконну відмову в доступі, незаконну заборону висвітлення окремих тем, критику суб'єкта владних повноважень слід вважати самостійними формами реалізації об'єктивної сторони зазначеного злочину. Водночас застосування законодавцем узагальнювального словосполучення «будь-яке інше перешкоджання» засвідчує можливість кваліфікації за цією статтею й інших незаконних дій журналіста.

З огляду на широкий спектр професійної діяльності журналістів, у КК України неможливо та недоцільно визначати всі форми перешкоджання такій діяльності. Водночас вказівка лише на одну форму перешкоджання, наприклад, на незаконну відмову в доступі журналіста до інформації, була б недостатньою. Часто напади на журналістів здійснюють на початку підготовки інформаційних матеріалів, коли їм заважають потрапити на місце події, здійснювати відеозапис, збирання відомостей тощо. Перш ніж поширювати інформацію (доводити її до невизначеного кола осіб), журналісту й редакції необхідно здійснити комплекс дій зі збирання відомостей, їх перевірки, підготовки та редагування повідомлень і матеріалів.

Журналісти входять до категорії ситуаційних жертв, оскільки стають такими за певних життєвих обставин, у процесі здійснення своїх професійних функцій (Pestereva, Chekmezova, & Gorlov, 2016, p. 40). Їх слід віднести до позитивно-активних жертв, адже вони виявляють певну ініціативу перед учиненням щодо них злочинів. Така ініціатива не має виходити за межі дозволеного.

Безсумнівним з позиції ставлення до виконання журналістом професійних обов'язків, а також стосовно кваліфікації за ст. 171 КК України є твердження, що журналіст має подавати матеріал так, щоб допомагати людині розвиватися, спонукати її замислитися над собою, над тим, що відбувається навколо (Huzar, 2015). Соціальна місія журналістики полягає у формуванні громадської думки й управлінні масовими емоціями (Zhurnalistyka). Журналістика з позиції громадських інтересів покликана виконувати життєво важливу для суспільства політичну функцію, що полягає в сприянні громадській злагоді, підтриманні соціальної рівноваги, протистоянні руйнівним силам (Ponomarova, 2017, p. 153).

Водночас негативний вплив ЗМІ формує упередження, на які взагалі не слід зважати, оскільки вони маніпулюють усіма учасниками процесу, часто навіть несвідомо. Завдання незалежної юриспруденції – заперечувати таку небезпечну маніпуляцію на всіх рівнях і роз'яснити це учасникам процесу (Albrekht, 2012, p. 167). Назва й законодавча конструкція ст. 171 КК України засвідчує, що кваліфікувати як «перешкоджання» дії особи, яка його здійснює, можна лише в разі легітимної, законної діяльності журналіста. Поведінка потерпілого має кримінально-правове значення. Поведінка потерпілого (правомірна, протиправна, аморальна) соціально значуща для кримінально-правового регулювання, якщо вона причиново пов'язана з поведінкою злочинця.

У контексті з'ясування мети злочину, передбаченого ст. 171 КК України, ознака законності професійної діяльності журналіста потребує посиленої уваги, оскільки від відповіді на це питання фактично залежить результат розгляду кримінального провадження, зокрема: визнання чи невизнання особи винуватою в учиненні зазначеного злочину. Наприклад, виключено відповідальність особи за перешкоджання діяльності журналіста під час встановлення перешкод публікації конфіденційної інформації про особу без її згоди (Verprytskyi, & Hladkova, 2017, p. 51).

Професійна діяльність – діяльність людини за ознаками комплексу професійних завдань та обов'язків (робіт), які виконує фахівець. Функції професійної діяльності полягають у тому, щоб матеріально забезпечити робітника, який працює. Сутністю поняття професійної діяльності в журналістиці є соціальна функція ЗМІ: інформаційне обслуговування суспільства загалом, задоволення інформаційних потреб усього суспільного організму, а не окремих його частин (Ponomarova, 2017, p. 150).

Потерпілий повинен займатися професійною діяльністю сьогодні: поширювати або відмовлятися від поширення конкретної інформації, не бажаної для винного, або прагнути вчинити зазначені дії. Намір може бути виражено шляхом збирання

інформації з певної теми, ситуації, підготовки, редагування статті до друкованого видання, відео-аудіорепортажу, призначення зустрічей з людьми, які знаються на цьому питанні, здійснення зйомок на місці події. Перешкоджання є неможливим, якщо особа «тут і зараз» не займається діяльністю, тобто дії винного з мотивів помсти за оприлюднені в минулому матеріали не може бути кваліфіковано за ст. 171 КК України. Таким чином, перешкоджання можливе й до моменту поширення журналістом інформації.

У слідчій практиці були випадки закриття провадження в справі у зв'язку з відсутністю в діях правопорушника ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 171 КК України, оскільки потерпілого не вважали журналістом. За таких умов сумнівною є законність дій журналіста.

Слід розглянути визначення поняття «журналіст», що міститься в ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 року № 540/97-ВР, згідно з яким журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, отримує, створює та займається підготовкою інформації для ЗМІ, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (у штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначено в державному класифікаторі професій України. Також, згідно з чинним класифікатором професій ДК 003:2010, до однієї групи, об'єднаної кодом 2451.2 («письменники, редактори та журналісти») належать такі професійні назви роботи, як ведучий програми, випусковий, випусковий відповідальний, журналіст, інокореспондент, коментатор, кореспондент, кореспондент власний, кореспондент спеціальний, оглядач, редактор та ін.

Лінгвістичне тлумачення цієї норми Закону та класифікатора професій ДК 003:2010 дає змогу віднести до журналістів і кореспондентів, оскільки як у Законі, так і в класифікаторі професій застосовано множину («професійних назв посад» і «журналісти») для позначення посад (робіт) журналіста (Opryshko, & Vdovenko, 2019, p. 26).

Дослідниця М. С. Пономарьова обстоює думку, згідно з якою критеріями законної діяльності журналіста є її правомірна реалізація, тобто на підставах і в порядку, визначених Законами України «Про пресу та інші засоби масової інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення»; межі наданих повноважень; таку діяльність має бути реалізовано виключно в межах наданих законодавством прав журналісту, журналісту редакції та журналісту інформаційного агентства й виконання обов'язків, передбачених для цього суб'єкта (Ponomarova, 2017, p. 149).

Отже, критеріями професійної діяльності журналіста є її обмеження лише тією журналістською діяльністю, фахом, що пов'язані зі створенням, збиранням, отриманням, зберіганням, використанням, поширенням інформації в порядку, визначеному чинним законодавством у цій сфері правового регулювання.

Суди часто виправдовують обвинувачених у разі встановлення протиправності дій журналістів. Зокрема, ухвалою Апеляційного суду Львівської області від 25 березня 2015 року в справі № 461/11113/13-к було скасовано обвинувальний вирок суду першої інстанції та закрито кримінальне провадження щодо підсудних, які затуляли руками об'єктів відеокамери, застосовували фізичну силу та хапали за руку кореспондента, вирвали в неї з рук службове посвідчення, яке згодом кинули в смітник, унаслідок чого журналісти припинили проведення журналістського експерименту, а відеоматеріал про його проведення не потрапив до ефіру. Зазначеним особам було пред'явлено обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 171 КК України. Встановивши, що конфлікт між журналістами та підсудними виник через те, що останні заперечували проти знімання їх на відео та вимагали видалити фрагмент відеозапису з їхнім зображенням, суд став на захист права на приватність обвинувачених, які не створювали перешкод у збиранні та поширенні іншої інформації. Апеляційний суд у своєму рішенні зазначив, що законною професійною діяльністю журналістів слід вважати за умови, якщо її виконано з дотриманням нормативно визначеного порядку здійснення, тобто в межах наданих журналістам прав і покладених на них обов'язків. Об'єктом правової охорони є виключно законна діяльність журналістів, яка спрямована на реалізацію ними своїх повноважень в інформаційній сфері та здійснюється засобами й у порядку, передбаченому законом. Перешкоджання незаконній професійній діяльності журналіста не утворює складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України. Такою слід вважати, зокрема, діяльність, пов'язану з протиправним втручанням у приватне життя особи, захист якого гарантовано ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 32 Конституції України та є одним з основних принципів інформаційних відносин, згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України «Про інформацію».

Слід зазначити, що в цій справі суд справді намагався знайти баланс між двома правами людини, які конкурують: правом на свободу слова та правом на приватність. Було визнано, що в цьому випадку пріоритет необхідно надати захисту права на приватне життя обвинувачених. Суд узяв до уваги, що підсудні не є публічними особами та не відіграють важливої ролі в суспільному житті, а

їх зображення не стосується інформації, яка має суспільний інтерес, що вони не забороняли проводити відеозйомку, а лише вимагали не знімати їх особисто, конфлікт не був пов'язаний з подіями значної суспільної ваги (оператор проводив зйомку журналістського експерименту). З огляду на це, колегія суддів дійшла висновку, що в діях обвинувачених відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 171 КК України (Orghushko, & Vdovenko, 2019, p. 34). Водночас щодо дій окремих підсудних створено склад іншого кримінального правопорушення – хуліганство (ст. 296 КК України), на чому акцентувала увагу колегія суддів.

Окреслене кримінальне провадження та судові рішення в ньому є показовим як для слідчих, прокурорів та суддів, так і для працівників ЗМІ. Слідчі та прокурори на цьому прикладі можуть зрозуміти, як визначити суспільний інтерес і межі втручання у сферу приватності особи, а також як доцільно кваліфікувати дії обвинувачених у таких випадках. Журналістів такий приклад може навчити краще визначити межу, яку не слід переходити під час виконання своїх професійних обов'язків. Водночас необхідно зауважити про невідворотність кримінального покарання щодо представників ЗМІ незалежно від того, чи кваліфікують такі дії за ст. 171 КК України, чи за іншою статтею.

Відомі судові й інші рішення, у яких констатовано перевищення меж дозволеного в діях журналістів. У кримінальному провадженні № 755/19003/17 за ознаками ст. 171 КК України Дніпровський районний суд м. Києва вироком від 16 серпня 2018 року встановив, що журналіст В. разом з оператором С. без відома власника П. здійснювали відеозйомку на приватній території та на вимогу П. надати (пред'явити) відповідний дозвіл не реагували. З огляду на обставини кримінального провадження, зокрема те, що обвинувачений викликав працівників правоохоронних органів для зупинення, на його думку, неправомірних дій представників ЗМІ, суд виправдав підсудного й, оцінивши зібрані в справі докази, виніс щодо П. виправдувальний вирок.

У таких випадках перед виконанням редакційного завдання працівник ЗМІ має бути чітко обізнаний про ймовірність порушення внаслідок його дій законних прав та інтересів інших осіб, поставити під сумнів визнання діяльності журналіста «законною», що в результаті конфліктної ситуації може бути потрактовано не на його користь. У цьому контексті ще до початку роботи над сюжетом важливим для працівників ЗМІ є визначення суспільного інтересу до певної теми та межі втручання в права інших осіб. Необхідним є також своєчасне надання доказів органам досудового розслідування та суду, оскільки брак такої інформації чи сумніви щодо неї можуть зіграти на користь обвинуваченого в кримінальному провадженні.

Наявність чи відсутність редакційних завдань не повинна бути чинником, який впливає на оцінку органами досудового розслідування, прокуратури, суду законності дій журналістів під час виконання ними професійних обов'язків. Водночас слід констатувати наявність у судовій практиці непоодиноких випадків протилежного підходу суду до оцінки дій журналістів у кримінальних провадженнях за ст. 171 КК України (рішення в справі № 180/1669/16-к Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 12 червня 2017 року).

Аналіз судової практики розгляду справ за ст. 171 КК України засвідчив, що інколи суди з'ясовують законність діяльності журналістів, роботодавців яких не має ліцензії на мовлення. За чинним законодавством діяльність підприємств, які здійснюють діяльність з підготовки матеріалів для телерадіокомпаній, на відміну від ТРК, не потребує отримання ліцензії на мовлення. Відсутність ліцензії в таких випадках не є підставою вважати діяльність журналістів незаконною та не має принципового значення в дослідженні окресленого питання. Важливо, щоб вони збирали інформацію для поширення в ЗМІ.

З огляду на це, поділяємо правову позицію Оболонського районного суду м. Києва, яким у вирок у справі № 756/1140/14-к від 20 жовтня 2014 року зазначено: «Відповідно до ст. 22 Закону України «Про інформацію», засобом масової інформації слід вважати періодичні друковані видання, зокрема аудіовізуальні засоби, а саме: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис тощо. Такий висновок суду не спростує досліджена відповідь Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення від 6 лютого 2014 року № 16/195 про відсутність ліцензії на мовлення в ІП «1+1 Продакшн», оскільки вона є власником ТРК «Студія «1+1», що відповідну ліцензію має, а також через те, що наявність або відсутність відповідної ліцензії не перешкоджає особі здійснювати відповідні обов'язки журналіста чи оператора за трудовим договором, зокрема в межах регулювання таких трудових відносин КЗпП України».

Важливою умовою притягнення до кримінальної відповідальності за посягання на діяльність журналіста є визначення суспільного інтересу в його діях, оскільки це має важливе значення для оцінювання законності дій потерпілого, а отже, впливає на кваліфікацію вчиненого. Слід констатувати, що під час досудового розслідування окресленому питанню приділяють недостатньо уваги.

Використання поняття «суспільний інтерес» у законодавстві України пов'язане з ратифікацією Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Спочатку таку термінологію було використано в рішеннях Європейського суду з прав людини. Згодом цей термін включено до Закону

України «Про інформацію». У статті 29 Закону, яка регулює питання поширення суспільно важливої інформації, зазначено, що суспільно необхідною визнано таку інформацію, яка є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

Суспільний інтерес має важливе значення для окреслення меж допустимої критики певної особи, дозволеної поведінки ЗМІ, а також меж втручання в приватне та сімейне життя. Недостатні знання працівників органів досудового розслідування, прокуратури та суду в зазначеній сфері стосовно оцінювання суспільного інтересу призводять до процесуальних помилок і створення суперечливої правозастосовної практики розслідування та судового розгляду злочинів за ознаками ст. 171 КК України, коли за схожих обставин приймають протилежні рішення: в одних випадках суди визнають особу винною в учиненні злочину, а в інших – виправдовують.

Наприклад, вироком Чигиринського районного суду Черкаської області у справі № 708/338/17 від 14 липня 2017 року виправдано підсудного за ч. 1 ст. 171 КК України з огляду на те, що він заперечував проти того, щоб потерпіла журналістка знімала його на відео. Посилаючись на приписи ст. 307 ЦК України, суд зазначив: «Оскільки процес відповідної зйомки може суттєво порушувати певні особисті немайнові права фізичної особи, то законодавець визначає, що фізичну особу може бути знято на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. До випадків презумпції згоди на знімання фізичної особи на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку належать зйомки, які проводять відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших публічних заходах. Якщо фізична особа заперечила щодо її фіксації на відповідну плівку, то зйомку має бути припинено, а моменти з її участю вилучено». Зважаючи на це, суд дійшов висновку, що обвинувачений, який не є публічною особою, забираючи в журналістки планшет і намагаючись видалити зафіксовану інформацію, діяв з метою захисту свого права на приватність і не мав умислу на перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. Також суд зазначив, що в такий спосіб він перешкоджав незаконній професійній діяльності журналістки, яка втрутилася в його право на приватність. З такими аргументами погодився Апеляційний суд

Черкаської області, прийнявши відповідну ухвалу 26 березня 2019 року.

Суди під час прийняття рішень у цій справі зважали лише на рівень публічності особи підсудного. Питання про те, чи був суспільний інтерес до проведення відеозйомки взагалі, не розглянуто. Численні свідки разом із потерпілою стверджували, що відеофіксацію біля приміщення суду (в публічному місці) було розпочато у зв'язку з порушенням публічного порядку. Проте суд не звернув увагу на зазначену обставину й не надав жодної правової оцінки суспільному інтересу до обставин, які було зафіксовано на відео. Поділяємо позицію Л. В. Опришко та О. М. Вдовенко, які стверджують, що за таких умов висновки про незаконність дій журналістки є необґрунтованими (Opryshko, & Vdovenko, 2019, p. 39).

Отже, законність дій журналістів під час виконання ними професійних обов'язків не має бути оцінено крізь призму: наявності чи відсутності в них редакційного завдання та/або з огляду на окреслені перед ними завдання. Такі дії слідчого, прокурора, суду штучно обмежуватимуть права журналістів, визначені законодавством України, унаслідок чого журналісти фактично не зможуть виконувати свою суспільно важливу функцію.

Роль редакційного завдання не потрібно переоцінювати, оскільки воно спрямоване на вирішення організаційних питань усередині журналістського колективу, а тому не може слугувати інструментом обмеження прав журналістів, визначених законами. Зокрема, творча робота журналістів дає їм змогу самостійно збирати інформацію про події, які відбуваються в суспільному житті, та пропонувати її для оприлюднення, не чекаючи відповідних завдань від редактора. Насамперед це є очевидним для журналістів, які працюють на фрилансі (позаштатних засадах) одразу з декількома виданнями. Відповідно, наявність чи відсутність редакційного завдання не позначається на обсягу їхніх прав, визначених законом (Opryshko, & Vdovenko, 2019, p. 41).

Жоден нормативно-правовий акт України не містить вимог щодо обов'язковості надання журналістам редакційних завдань, а також не вимагає від них діяти виключно в межах, визначених такими завданнями. Тому судові рішення, у яких редакційні завдання ставлять вище приписів нормативно-правових актів, обмежуючи права журналістів стосовно місця та засобів збирання інформації без будь-яких законних підстав, суперечать ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також ст. 34 Конституції України, оскільки будь-які обмеження права на свободу слова мають ґрунтуватися на вимогах законів.



### Наукова новизна

Наукова новизна публікації зумовлена необхідністю вдосконалити зміст ст. 171 КК України в частині визначення форм незаконного впливу на журналістів з метою полегшення застосування окресленої кримінально-правової норми в право-застосовній практиці, уникнення плутанини у виборі засобів запобігання цим злочинам. Обґрунтовано необхідність з'ясування органами досудового розслідування, прокуратури, суду законності дій журналістів, потерпілих, відповідно до ст. 171 КК України, під час виконання ними професійних обов'язків. Надано теоретичні та практичні пропозиції щодо підвищення ефективності застосування положень ст. 171 КК України, за якою кваліфікують аналізовані злочини.

### Висновки

Дослідження тлумачення форм вияву перешкоджання законній професійній діяльності журналістів дало змогу окреслити проблемні аспекти цього питання. Наявність у диспозиції ст. 171 КК України декількох самостійних форм (перешкоджання, вплив, переслідування тощо) створює складнощі під час застосування зазначеної норми та вибору засобів запобігання цим злочинам. Водночас, з огляду на широкий

спектр професійної діяльності журналістів, недоцільно й навряд чи можливо визначити в ст. 171 КК України всі форми незаконного впливу на журналіста, а використання законодавцем узагальнювального словосполучення «будь-яке інше перешкоджання» засвідчує можливість кваліфікації за цією статтею інших незаконних дій щодо журналіста.

Також актуальною є необхідність змінити підходи до оцінювання дій журналіста й особи, яка перешкоджала його законній діяльності. Ідеться про належну оцінку органами досудового розслідування, прокуратури та суду обставин злочину, передбаченого ст. 171 КК України, у частині з'ясування законності дій журналіста, зокрема під час: визначення суспільного інтересу, який переслідував потерпілий журналіст (меж втручання в приватне та сімейне життя особи); встановлення наявності/відсутності редакційного завдання, ліцензії на мовлення ЗМІ. Діяльність уповноважених суб'єктів має відповідати європейським стандартам у галузі свободи слова; слід зважати на роль журналістів у демократичному суспільстві, не обмежувати законодавчо визначені права працівників ЗМІ та гарантії їхньої професійної діяльності, встановлені міжнародним і національним законодавством.

### REFERENCES

- Akademichnyi tлумachnyi slovnyk (1970-1980) [Academic Interpretative Dictionary (1970-1980)].* (Vols. 1-11). Retrieved from <http://www.sum.in.ua> [in Ukrainian].
- Akimov, M.O. (2018). Kryminalno-pravova okhorona svobody osoby: problemy ta shliakhy vyryshennia [Criminal justice protection of the individual's freedom: problems and solutions]. *Naukovyi visnyk Sivershchyny, Scientific Bulletin of the Sivershchyna*, 1(3), 141-151. doi: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2018.01> [in Ukrainian].
- Albrekht, P.-A. (2012). Zabytaia svoboda [Forgotten Freedom]. *Printsipy ugovynogo prava v evropeyskoy diskussii o bezopasnosti, Principles of criminal law in the European security debate.* (G.G. Moshaka, Trans). Kharkov: Pravo [in Russian].
- Astakhov, P. *Zaschita znurnalista - osobaiia privilegiia grazhdanskogo obschestva [Journalist protection is a special privilege of civil society]*. Retrieved from <https://www.russ.ru/Mestnyj-vzglyad/Zaschita-zhurnalista-osobaya-privilegiya-grazhdanskogo-obschestva> [in Russian].
- Baulin, Yu.V., Borysov, V.I., & Tiutiuhin, V.I. (2010). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. The common part]* (4<sup>th</sup> ed., rev.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Boiko, A.M., Brych, L.P., & Hryshchuk, V.K. (2010). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary of the Criminal Code of Ukraine]* (7<sup>th</sup> ed., rev.). Kyiv: Yuryd. Dumka [in Ukrainian].
- Borzenkov, G.N., & Komissarov, V.S. (2002). *Kurs ugovynogo prava. Osobennaya chast [Criminal Law Course. Special part]*. (Vol. 3). Moscow [in Russian].
- Cherniavskiy, S.S., Opryshko, L.V., & Tytko, A.V. (2017). *Protydiia pereshkodzhanni zakonnoii profesiinii diialnosti zhurnalistiv v Ukraini [Countering the obstruction of legitimate professional activity of journalists in Ukraine]*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Degterev, A.A. (2019). Vosprepiatstvovanie zakonnoy professionalnoy deiatelnosti znurnalistov [Obstruction of the legitimate professional activities of journalists]. *Aktualnye problemy rossiyskogo prava, Actual problems of Russian law*, 10(107), 109-121. doi: 10.17803/1994-1471.2019.107.10.109-121 [in Russian].
- Deriabina, A.S. (2016). Otnoshenie k agressii znurnalistov razlichnykh sredstv massovoy informatsii [Attitude towards aggression of journalists of various media]. *Voprosy teorii i praktiki znurnalistiki, Questions of theory and practice of journalism*, 5(3), 494-507. doi: 10.17150/2308-6203.2016.5(3).494-507 [in Russian].
- Dzhuzha, O.M. (2019). Svitovi kryminolohichni systemy zapobihannia zlochynam [World Criminological Crime Prevention Systems]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(110), 7-12. Retrieved from [https://doi.org/10.33270/01191101.7](https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1026doi:https://doi.org/10.33270/01191101.7) [in Ukrainian].
- Huzar, L. (2015). Zhurnalistyka - tse sposib zhyttia [Journalism is a way of life]. *Ukrainska pravda, Ukrainian Pravda*. Retrieved from <https://www.ppravda.com.ua/columns/2015/06/5/7070339> [in Ukrainian].

- Izmailova, E.V. (2018). Protection of civil rights: approaches to understanding. *Prologue: Law Journal*, 2. doi: 10.21639/2313-6715.2018.2.2.
- Karimova, Yu.V. (2018). Opredelenie obekta vosprepiatstvovaniia zakonnoy professionalnoy deiatelnosti znurnalistov [Determination of the object of obstruction of the legitimate professional activities of journalists]. *Aktualnye problemy rossiyskogo prava, Actual problems of Russian law*, 6(91). doi: 10.17803/1994-1471.2018.91.6.126-133 [in Russian].
- Kulikova, S.A. (2017). Ugolovno-pravovaia zaschita zakonnoy professionalnoy deiatelnosti znurnalistov: voprosy teorii i praktiki [Criminal protection of the legitimate professional activities of journalists: theory and practice]. *Ekonomika. Upravlenie. Pravo, Economy. Control. Right*, 17(4), 470-476. doi: 10.18500/1994-2540-2017-17-4-470-476 [in Russian].
- Kursaev, A.V. (2017). Sposoby vosprepiatstvovaniia zakonnoy professionalnoy deiatelnosti znurnalistov (st. 144 UK RF) [Ways to obstruct the legitimate professional activities of journalists (Article 144 of the Criminal Code of the Russian Federation)]. *Iuridicheskaya nauka i pravookhranitel'naya praktika, Jurisprudence and law enforcement practice*, 3(41), 50-53 [in Russian].
- Lykhova, S.Ya. (2006). *Zlochyny u sferi realizatsii hromadianskykh, politychnykh ta sotsialnykh prav i svobod liudyny i hromadianyna (rozdil V osoblyvoi chastyny KK Ukrainy) [Crimes in the sphere of realization of civil, political and social rights and freedoms of man and citizen (section V of the special part of the Criminal Code of Ukraine)]*. Kyiv: Kyiv. un-t [in Ukrainian].
- Marin, O. (2018). Kryminalno-pravova okhorona zhurnalistiv v Ukraini: refleksiia pidkhodu [Criminal justice of journalists in Ukraine: a reflection of the approach]. *Visnyk Lvivskoho universytetu, Bulletin of the University of Lviv*, 66, 198-208 [in Ukrainian].
- Mazunin, Ia.M., & Boyko, M.A. (2018). Osobennosti pervonachalnogo etapa rassledovaniia prestupleniy, sovershennykh v otnoshenii znurnalistov v svyazi s ikh zakonnoy professionalnoy deiatelnosti [Features of the initial stage of the investigation of crimes committed against journalists in connection with their legitimate professional activities]. *Vestnik Omskoy iuridicheskoy akademii, Bulletin of the Omsk Law Academy*, 3(32), 75-79. doi: 10.19073/2306-1340-2016-3-75-79 [in Russian].
- Navrotskiy, V.O. (2006). *Osnovy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii [Basics of criminal qualification]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Opryshko, L.V., & Vdovenko, O.M. (2019). *Problemy rozsliduvannya ta sudovoho rozhliadu kryminalnykh sprav, pov'язanykh iz porushenniam profesiynykh prav zhurnalistiv v Ukraini [Problems of investigation and trial of criminal cases related to violation of professional rights of journalists in Ukraine]*. Kyiv: Platforma prav liudyny [in Ukrainian].
- Ovcharuk, Yu.V. (2018). Okremi problemni pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti za pereshkodzhannia zakonnoy profesiinii diialnosti zhurnalistiv [Some issues of criminal responsibility for obstruction of journalists' legitimate professional activity]. *Naukoviy visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 280-288 [in Ukrainian].
- Pavlykivskiy, V.I. (2017). Kryminalno-pravove zabezpechennia svobody slova ta profesiinoy diialnosti zhurnalistiv [Criminal justice for the freedom of expression and professional activity of journalists]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Pestereva, Yu.S., Chekmezova, E.I., & Gorlov, I.A. (2016). Kriminologicheskaya kharakteristika prestupleniya, predusmotrennogo st. 144 UK RF (vosprepiatstvovanie zakonnoy professionalnoy deiatelnosti znurnalistov) [Criminological characteristics of the crime under Art. 144 of the Criminal Code (obstruction of the legitimate professional activities of journalists)]. *Vestnik Omskoy iuridicheskoy akademii, Bulletin of the Omsk Law Academy*, 2(31), 38-41. doi: 10.19073/2306-1340-2016-2-38-41 [in Russian].
- Ponomarova, M.S. (2017). Pereshkodzhannia zakonnoy profesiinii diialnosti zhurnalista yak meta u skladi zlochynu, peredbachenomu st. 375 KK Ukrainy [Obstruction of the journalist's legitimate professional activity as a purpose in the crime under Art. 375 of the Criminal Code of Ukraine]. *Publichne pravo, Public law*, 2(26), 147-154 [in Ukrainian].
- Pysmenskiy, Ye.O. (2015). Zhurnalistycka diialnist v aspekti zavdan kryminalnogo prava [Journalistic activity in the aspect of criminal law tasks]. *Problemy nauky kryminalnogo prava ta yikh vyrishennia u zakonotvorchii ta pravozastosovni diialnosti, Problems of the science of criminal law and their solution in law-making and law-enforcement activities*, 151-155. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Rikhter, A.G. (2007). Zapret tsenzury i zaschita printsipa svobody massovoy informatsii na postsovet'skom prostranstve [Prohibition of censorship and protection of the principle of freedom of the media in the post-Soviet space]. *Vestnik Voronezhskogo universiteta, Bulletin of Voronezh University*, 1, 206-217 [in Russian].
- Streltsov, Ye.L. (2009). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. The common part]*. Kharkiv: Odissei [in Ukrainian].
- Veprytskiy, R.S., & Hladkova, Ye.O. (2016). *Kryminalno-pravoviy analiz zlochynnykh posiahan na svobodu slova ta pereshkodzhannia profesiinii diialnosti zhurnalistiv [Criminal law analysis of criminal offenses against freedom of expression and obstruction of journalists' professional activity]*. Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Vinichenko, Iu.V., & Ushakova, A.P. (2017). *Zaschita chastnykh prav: problemy teorii i praktiki [Protection of private rights: problems of theory and practice]*: Proceedings of the 6 International Scientific and Practical Conference (p. 249). Irkutsk: Izd-vo BGU. doi: 10.17150/konf.2017.09.20 [in Russian].
- Yaremenko, V.V., & Slipushko, O.M. (1998). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [A new interpretative dictionary of the Ukrainian language]*. (Vol. 3). Kyiv: AKONIT [in Ukrainian].

- Zhurnalistyka [Journalism]. (n.d.). [www.uk.m.wikipedia.org](http://www.uk.m.wikipedia.org/wiki/Zhurnalistyka). Retrieved from <https://www.uk.m.wikipedia.org/wiki/Zhurnalistyka> [in Ukrainian].
- Zlochyny proty zhurnalistiv: politsiia navela tsohorichnu statystyku, pravozakhysnyky rozkazaly, shcho z neiu ne tak [Crimes against journalists: police cited this year's statistics, human rights activists say they are wrong]. Sait "Tsentr informatsii pro prava liudyny", Site "Human Rights Information Center". Retrieved from [https://humanrights.org.ua/material/zlochyni\\_protiv\\_zhurnalistiv\\_policiija\\_navela\\_cogorichnu\\_statystyku\\_ppravozahisn\\_iki\\_rozkazali\\_shho\\_z\\_nejiu\\_ne\\_tak](https://humanrights.org.ua/material/zlochyni_protiv_zhurnalistiv_policiija_navela_cogorichnu_statystyku_ppravozahisn_iki_rozkazali_shho_z_nejiu_ne_tak) [in Ukrainian].

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980) : в 11 т. URL: <http://www.sum.in.ua>.
- Акімов М. О. Кримінально-правова охорона свободи особи: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Сіверщини*. 2018. № 1 (3). С. 141–151. doi: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2018.01>.
- Альбрехт П.-А. Забытая свобода. *Принципы уголовного права в европейской дискуссии о безопасности* / пер. с нем. Г. Г. Мошака. Харьков : Право, 2012. 184 с.
- Астахов П. Защита журналиста – особая привилегия гражданского общества. URL: <https://www.russ.ru/Mestnyj-vzglyad/Zaschita-zhurnalista-osobaya-privilegiya-grazhdanskogo-obschestva>.
- Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2010. 456 с.
- Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 7-ме вид., переробл. та доповн. Київ : Юрид. думка, 2010. 1288 с.
- Борзенков Г. Н., Комиссаров В. С. Курс уголовного права. Особенная часть. М., 2002. Т. 3. 468 с.
- Чернявський С. С., Опришко Л. В., Титко А. В. Протидія перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів в Україні : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 50 с.
- Дегтерев А. А. Воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов. *Актуальные проблемы российского права*. 2019. № 10 (107). С. 109–121. doi: 10.17803/1994-1471.2019.107.10.109-121
- Дерябина А. С. Отношение к агрессии журналистов различных средств массовой информации. *Вопросы теории и практики журналистики*. 2016. Т. 5. № 3. С. 494–507. doi: 10.17150/2308-6203.2016.5(3).494-507.
- Джужа О. М. Світові кримінологічні системи запобігання злочинам. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1 (110). С. 7–12. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1026>. doi: <https://doi.org/10.33270/01191101.7>.
- Гузар Л. Журналістика – це спосіб життя. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/06/5/7070339>.
- Izmailova E. V. Protection of civil rights: approaches to understanding. *Prologue: Law Journal*. 2018. No. 2. doi: 10.21639/2313-6715.2018.2.2.
- Каримова Ю. В. Определение объекта воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. *Актуальные проблемы российского права*. 2018. № 6 (91). doi: 10.17803/1994-1471.2018.91.6.126-133.
- Куликова С. А. Уголовно-правовая защита законной профессиональной деятельности журналистов: вопросы теории и практики. *Экономика. Управление. Право*. 2017. Т. 17. Вып. 4. С. 470–476. doi: 10.18500/1994-2540-2017-17-4-470-476.
- Курсаев А. В. Способы воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов (ст. 144 УК РФ). *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2017. № 3 (41). С. 50–53.
- Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Київ. ун-т, 2006. 573 с.
- Марін О. Кримінально-правова охорона журналістів в Україні: рефлексія підходу. *Вісник Львівського університету*. 2018. Вип. 66. С. 198–208. (Серія «Юридична»).
- Мазунин Я. М., Бойко М. А. Особенности первоначального этапа расследования преступлений, совершенных в отношении журналистов в связи с их законной профессиональной деятельностью. *Вестник Омской юридической академии*. 2016. № 3 (32). С. 75–79. doi: 10.19073/2306-1340-2016-3-75-79.
- Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
- Опришко Л. В., Вдовенко О. М. Проблеми розслідування та судового розгляду кримінальних справ, пов'язаних із порушенням професійних прав журналістів в Україні : аналіт. звіт. Київ : Платформа прав людини, 2019. 66 с.
- Овчарук Ю. В. Окремі проблемні питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 280–288.
- Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 39 с.
- Пестерева Ю. С., Чекмезова Е. И., Горлов И. А. Криминологическая характеристика преступления, предусмотренного ст. 144 УК РФ (воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов). *Вестник Омской юридической академии*. 2016. № 2 (31). С. 38–41. doi: 10.19073/2306-1340-2016-2-38-41.
- Пономарьова М. С. Перешкоджання законній професійній діяльності журналіста як мета у складі злочину, передбаченому ст. 375 КК України. *Публічне право*. 2017. № 2 (26). С. 147–154.
- Письменський Є. О. Журналістська діяльність в аспекті завдань кримінального права. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності*. Харків : Право, 2015. С. 151–155.

- Рихтер А. Г. Запрет цензуры и защита принципа свободы массовой информации на постсоветском пространстве. *Вестник Воронежского университета*. 2007. № 1. С. 206–217. (Серия «Филология. Журналистика»).
- Стрельцов Е. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Харків : Одиссей, 2009. 328 с.
- Веприцький Р. С., Гладкова Є. О. Кримінально-правовий аналіз злочинних посягань на свободу слова та перешкоджання професійній діяльності журналістів : наук.-метод. рек. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 68 с.
- Виниченко Ю. В., Ушакова А. П. Защита частных прав: проблемы теории и практики : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., сост. в рамках Байкальского юрид. форума (Иркутск, 21–22 сент. 2017 г.). Иркутск : Изд-во БГУ, 2017. 249 с. doi: 10.17150/konf.2017.09.20.
- Яременко В. В., Сліпущко О. М. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Київ : АКОНІТ, 1998. Т. 3. 568 с. Журналистика. URL: <https://www.uk.m.wikipedia.org/wiki/Журналистика>.
- Злочини проти журналістів: поліція навела цюгоричну статистику, правозахисники розказали, що з нею не так. *Центр інформації про права людини* : [сайт]. URL: [https://humanrights.org.ua/material/zlochini\\_proti\\_zhurnalistiv\\_policiija\\_navela\\_cogorichnu\\_statistiku\\_ppravozahisniki\\_rozkazali\\_shho\\_z\\_neju\\_ne\\_tak](https://humanrights.org.ua/material/zlochini_proti_zhurnalistiv_policiija_navela_cogorichnu_statistiku_ppravozahisniki_rozkazali_shho_z_neju_ne_tak).

Стаття надійшла до редколегії 06.12.2019

**Zaiets I.** – Ph.D in Law, Research Fellow of the Department of Organization of Scientific Activity and Protection of Intellectual Property Rights of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0159-4747>;

**Marko S.** – Ph.D in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure and Forensics of the Faculty No. 1 of the Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-0570>

## Features of Criminal Liability for Obstruction of Professional Activity of Journalists

The **purpose** of the article is to carry out a legal analysis of the objective side of the crime under art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, to determine the limits of admissibility in the performance of professional duties of a journalist, as a condition for recognizing his activity as legitimate in the case of bringing those responsible to criminal responsibility for encroaching on the activity of the journalist. **Methodology.** The methodological toolkit was chosen in view of the goal, the specificity of the object and the subject of the research. The methodological basis of the study is a set of methods of scientific cognition, among which the dialectical method of cognition occupies the main place. The system of methods of scientific cognition was used: formal logic (deduction, induction, synthesis, abstraction, analogy) – to clarify the content of the issues under consideration; theoretical – in the process of research of scientific and educational-methodical literature; empirical – in the analysis of investigative and judicial practice; method of systematic analysis – to outline directions for improving the provisions of the Criminal Code of Ukraine and practice of its application. **Scientific novelty** is due to the need to improve the content of art. 171 of the Criminal Code of Ukraine regarding the definition of forms of unlawful influence on journalists, in order to facilitate the application of the mentioned criminal law norms in law enforcement practice, confusion in the choice of means of prevention of these crimes. The urgency of investigating the bodies of pre-trial investigation, the prosecutor's office, the court, the legitimacy of the actions of the journalists who have been injured in the sense of art. 171 of the Criminal Code of Ukraine in the performance of their professional duties. Theoretical and practical proposals made to increase the effectiveness of the application of the provisions of art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, which qualifies these crimes. **Conclusions.** Research into the practice of interpreting forms of obstruction to the legitimate professional activity of journalists has revealed some problematic aspects of this issue. It is stated that the disposition of art. 171 of the Criminal Code of Ukraine of several independent forms – obstruction, influence, persecution, etc., creates difficulties in the application of the said norm and in the choice of means of prevention of these crimes. At the same time, given the wide range of professional activities of journalists, it is not advisable, and it is unlikely, to determine in art. 171 of the Criminal Code of Ukraine all forms of unlawful influence on the journalist, and the use by the legislator of the generalized phrase «any other obstacle» indicates the possibility of qualification under this article and other illegal actions against the journalist. There is also an urgent need to change approaches to evaluating the actions of the journalist and the person who obstructed his or her legitimate activities. It is a matter of proper assessment by the bodies of pre-trial investigation, prosecutor's office and court of the circumstances of the crime under art. 171 of the Criminal Code of Ukraine, with regard to clarifying the legality of the journalist's actions. In particular in: determining the public interest pursued by the injured journalist (the limits of interference with the private and family life of a person); establishing the presence/absence of an editorial assignment, media broadcasting license. The activities of authorized entities must comply with European standards in the field of freedom of speech, take into account the role of journalists in a democratic society, and not restrict the statutory rights of media workers and the guarantees of their professional activity established by international and national legislation.

**Keywords:** media; journalist; journalist's rights; legitimate professional activity; obstruction; harassment; illegal influence; qualification; investigation.